

Шуканова Анжела Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Білан Наталія Володимирівна

директор ДІКЗ «Поле Полтавської битви»

Прокапало Андрій Андрійович

здобувач вищої освіти ОС Бакалавр

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава

РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДІКЗ «ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»)

За визначенням, рекреаційна діяльність являє собою систему заходів, пов'язаних із використанням вільного часу для оздоровчої та культурно-пізнавальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, розташованих поза межами постійного проживання [1, с. 52]. Визначенню рекреаційних територій відповідають території як природних, так і історико-культурних заповідників. Незважаючи на те, що головна функція історико-культурного заповідника полягає у збереженні та охороні культурної спадщини, такі заповідники виконують важливу рекреаційну функцію та виступають туристичним магнітом регіонального і міжнародного значення.

ДІКЗ «Поле Полтавської битви» посідає центральне місце в туристичному секторі Полтавщини. Відповідно до класифікації заповідників, наведеної у ст. 33 Закону України «Про охорону культурної спадщини» за цільовим призначенням ДІКЗ «Поле Полтавської битви» є історико-культурним, за значенням – державним, а комплекс пов'язаних із ним пам'яток – національним, за типом, залежно від домінуючого виду об'єктів культурної спадщини, – історико-меморіальним. Згідно із оновленим у 2021 р. статутом заповідник має такі основні форми діяльності: наукова робота; пам'яткоохоронна та реставраційна робота; фондова робота; експозиційно-виставкова робота;

просвітницька робота. Всі види робіт тісно взаємопов'язані. Особливу роль у створенні туристичного продукту відіграє експозиційно-виставкова і просвітницька робота заповідника, яка «спрямована на прилучення людини до пам'яток всесвітньої та національної культурної спадщини, її патріотичне та естетичне виховання» [3, с. 3].

Заповідник пропонує широкий спектр рекреаційної діяльності, який задовольняють будь-який смак та інтерес і допомагають рекреантам дізнатися більше про історію та культуру регіону: 15 різноманітних маршрутів і тематичних екскурсій, оглядова екскурсія музеєм, інформаційні брошури, квести, майстер-класи та тематичні заходи. До прикладу, це тематичні екскурсії: «Велика Північна війна: Історії великого кохання», «Володар», «Шляхом Далекарлійського полку», «Освітні традиції на Шведській Могилі», «Міфи і факти Поля Полтавської битви», «Доленосне поле Європейської історії», «Історія музейного містечка»; квести: «Скарби музею Поля Полтавської битви», «Всі ми діти козацького краю», «Музейні пригоди»; майстер-класи: «Різдвяний янгол», «Лялька-мотанка», «Пісочна анімація», «Великодня писанка», «Трав'яна лялька», «Новорічна іграшка», «Як солоне тісто іграшкою стало», «Малюнок на тілі».

Виходячи із класифікації рекреаційної діяльності (наведеної в публікаціях Стафійчук В.І. [4, с. 20] і Фоменко Н.В. [5, с. 37-42]) за головним мотивом рекреації, в заповіднику домінують три її напрямки: оздоровча – піші і вело-маршрути, пізнавальна – тематичні екскурсії, лекції, інтерактивні уроки для учнів, розважальна – квести і майстер-класи; за використанням транспортних засобів переважає піша рекреаційна діяльність, але пропонується також автомобільна екскурсія «Шляхом союзної армії (дислокація шведського війська, козаків І. Мазепи та запорожців напередодні та під час Полтавської битви)» і велосипедна тематична екскурсія «З картою в руці: Поле Полтавської битви сьогодні». Пропонований веломаршрут має середню складність і довжину в 20

км. Ця екскурсія – унікальна можливість поєднати активний спортивний відпочинок з пізнанням історії однієї з найважливіших подій Великої Північної війни. Використання транспортних засобів дає змогу побачити більше пам'яток та історичних місць на величезній території заповідника, площа якого 720 га, а також прилеглих територій, цінних як у природному, так і в культурному відношенні, як-от Полтавський міський дендрологічний парк.

Прикладом залучення відвідувачів до активних форм рекреаційної діяльності є пішохідна екскурсія «Шляхом Далекарлійського полку», яку розробили наукові працівники заповідника для сміливих, фізично витривалих, кмітливих (від 16 років) любителів військової історії. Турист у формі шведського піхотинця зможе пройти пішки шлях довжиною у 5 км, який здолали воїни Далекарлійського полку на полі Полтавської битви, користуючись картографічним матеріалом, долаючи укріплення з артилерією [2]. Екскурсія «Освітні традиції на Шведській могилі» також пропонує унікальну можливість поєднати пішу прогулянку на свіжому повітрі з зануренням у захоплюючу історію освіти в Україні.

Аналіз форм роботи ДІКЗ «Поле Полтавської битви» відповідає змінам у структурі рекреаційних потреб сучасного туриста: урізноманітнюються та з'являються нові види рекреаційних занять, зростає попит на активну та розважальну рекреаційну діяльність.

Від початку повномасштабного вторгнення та до сьогодні заповідник не полишає власної роботи та має відкриті двері для всіх, хто бажає його відвідати. На рис. 1 представлено відвідуваність заповідника за останні 2 роки в умовах війни, що підтверджують атрактивність історичних місць Полтавської битви – переломного моменту Великої Північної війни та великих геополітичних змін початку XVIII століття. За 2022 рік музей відвідали 2561 людина, з яких діти і студентська молодь – 894 осіб (або 34,9%). У розрізі місяців 35,8% від загальної кількості відвідувачів припадає на січень, тобто до початку повномасштабного

вторгнення рф. Значно кращим для заповідника виявився 2023 рік, його відвідуваність зростає більше ніж у чотири рази до 10612 відвідувачів, у тому числі 3580 осіб, або 33,7% з яких склали діти і студентська молодь. Найбільш відвідуваними місяцями 2023 року виявилися травень і червень, коли музей відвідали понад 1,5 тисячі екскурсантів щомісяця. В червні майже половину відвідувачів (47,3%) склали діти і студентська молодь. З цього можемо зробити висновок, що Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви» гідно виконує свою роботу з основної діяльності у справах збереження та популяризації культурної спадщини та фондів музею, а також рекреаційної. Саме ці види діяльності привертають до заповідника туристів та партнерів не лише з України, а й з усього світу.

Рис. 1. Динаміка відвідуваності музею ДІКЗ «Поле Полтавської битви» за 2022 та 2023 роки (у розрізі місяців).

У перспективі задля залучення туристичних потоків до ДІКЗ «Поле Полтавської битви» доцільним є збільшення інтерактивності експозиції, розширення анімаційних програм, зокрема квестів, та їх популяризація,

придбання транспортних засобів (велосипедів, самокатів) для надання послуг велоекскурсії територією заповідника, розширення колекції аудіо та відеоматеріалів та їх просування в соцмережах з рекламною метою.

Отже, історико-культурні заповідники виконують багатогранні функції, що охоплюють охорону пам'яток, наукові дослідження, освітню та рекреаційну діяльність.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 1997. 130 с.
2. Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви». Екскурсії. URL: <https://battle-poltava.org.ua/uk/excursions/>
3. Статут Державного історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви» (нова редакція 2021 року). URL: <http://surl.li/unoom>
4. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 250 с.
5. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.